

Marzanna Baś

magister
Biblioteka Jagiellońska

Tradycyjne i nowe formy organizacji kształcenia w Bibliotece Jagiellońskiej

Słowa kluczowe: szkolenie użytkowników bibliotek, edukacja informacyjna, e-learning, Biblioteka Jagiellońska, strony WWW bibliotek, organizacja kształcenia w bibliotece akademickiej

Abstrakt: w artykule przedstawiono tradycyjne formy organizacji kształcenia w Bibliotece Jagiellońskiej, obejmujące: lekcje biblioteczne, wycieczki, wykłady, praktyki, staże, wystawy, a także nowoczesne formy kształcenia, typu: kurs e-learningowy i wewnętrzny serwis społecznościowy jakim jest "Vademecum Katalogowania". Zwrócono także uwagę na kluczową rolę strony WWW Biblioteki w koordynowaniu przedsięwzięć dydaktycznych oraz podkreślono znaczenie współpracy między poszczególnymi Oddziałami Biblioteki oraz między Biblioteką a Uczelnią, w celu tworzenia spójnego, nowoczesnego systemu edukacyjnego.

Wstęp

W ostatnich latach rośnie zrozumienie dla wagi edukacyjnej funkcji bibliotek akademickich. Zadania edukacyjne są podkreślane przy formułowaniu misji biblioteki, a także coraz wyraźniejsza jest obecność dydaktyki na internetowych stronach bibliotek. Celem artykułu jest pokazanie, jak potrzeby społeczeństwa informacyjnego wpłynęły na formę organizacji kształcenia w bibliotece akademickiej na przykładzie Biblioteki Jagiellońskiej. Opisano również, w jaki sposób korespondują ze sobą tradycyjne formy kształcenia umiejętności informacyjnych z formami nowymi, wykorzystującymi współczesne technologie, i w jaki sposób wpływa to na kształtowanie się współpracy między poszczególnymi oddziałami Biblioteki oraz między Biblioteką a Uczelnią.

Działalność edukacyjna bibliotek akademickich

Biblioteki akademickie coraz częściej podejmują różne działania edukacyjne. Wynika to z ich statutowych bądź regulaminowych zadań.

Działalność edukacyjna w bibliotekach akademickich przebiega dwutorowo. Po pierwsze, biblioteki wspierają procesy dydaktyczne macierzystych uczelni przez zapewnienie dostępu zarówno do swoich zbiorów jak i w coraz większym stopniu do istniejących w sieci internetowej zasobów elektronicznych. Współpracują z pracownikami poszczególnych wydziałów w doborze materiałów dydaktycznych, tworzeniu repozytoriów tematycznych czy wspólnym planowaniu zakupów potrzebnych baz danych, kierunkowych czasopism elektronicznych itd. Po drugie, aby wyjść naprzeciw wymaganiom tworzącego się na naszych oczach społeczeństwa informacyjnego, dodatkowo podejmują samodzielną aktywność edukacyjną. Pracownicy bibliotek dostrzegają, że potrzebne są szkolenia podwyższające umiejętności informacyjne (information literacy), tak ważne w celu pozyskiwania, przyswajania i wykorzystywania informacji. Szkolenia muszą uwzględniać zarówno źródła tradycyjne, jak i źródła nowoczesne dostępne w technologii cyfrowej. Biblioteka akademicka służy swojej uczelni, ale też sama jest „uniwersytetem”¹, tj. miejscem, w którym wszyscy pracownicy uczelni, studenci i ludzie spoza struktur uniwersyteckich mogą zdobywać wiedzę i umiejętności. Budowanie biblioteki naukowej przyjaznej dla profesora i dla studenta, dla emeryta i dla licealisty, dla wszystkich obywateli tak, aby każdy czuł się tutaj pełnoprawnym użytkownikiem, jest zadaniem wynikającym z powszechnego prawa do kształcenia.

Strony internetowe bibliotek akademickich

W celu realizacji zadań edukacyjnych, biblioteki akademickie sięgnęły po narzędzie, jakim jest Internet. Początkowym założeniem przy budowaniu internetowej strony biblioteki było utworzenie witryny wykorzystującej Internet do dostarczenia informacji o bibliotece, jej zasobach i usługach, z których skorzystać można było przychodząc do realnej biblioteki. Bardzo szybko zakres wymagań stawianych przed stroną internetową bibliotek, poszerzył się o nowe zadania. Obecnie strona internetowa biblioteki akademickiej pełni funkcje: informacyjną, usługową, promocyjną oraz w coraz większym stopniu edukacyjną.

Kilka lat temu, Remigiusz Sapa przeprowadził metodą banchmarkingu badania serwisów WWW bibliotek akademickich, porównał on strony WWW polskich i amerykańskich bibliotek akademickich i mógł stwierdzić, że *polskie biblioteki akademickie nie przywiązują wagi do działań z zakresu*

¹ E.B. Zybort, *Edukacyjne funkcje bibliotek w świetle rozważań na forum międzynarodowym* [online], „Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna, SBP” [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: <http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/dokumenty/jarocin7.pdf>

*edukacji użytkownika w środowisku internetowym – w obszarze tym zanotowano najwyższe natężenie ocen 0 w grupie serwisów polskich*². Okazało się, że kilka lat jest okresem, w którym w dziedzinie edukacji internetowej prowadzonej przez biblioteki nastąpiły ogromne zmiany. Obecnie na większości stron polskich bibliotek akademickich mamy dostęp zarówno do informacji o działalności edukacyjnej prowadzonej przez biblioteki „w realnej” rzeczywistości, jak i bezpośrednio do różnych treści edukacyjnych prezentowanych online, przy czym wykorzystywane są różne formy dydaktyczne. Dzięki temu często poprzez stronę internetową biblioteki, mamy wgląd w całość jej działalności edukacyjnej.

Sposoby organizacji kształcenia wykorzystujące zdalne nauczanie są zróżnicowane:

- ze względu na rodzaj dostępu dla użytkowników – na: dostęp lokalny, dostęp na adres IP, dostęp zdalny dla wybranych użytkowników, dostęp zdalny dla wszystkich użytkowników, dostęp płatny lub wolny od opłat itd.
- ze względu na adresatów - na skierowane do wszystkich użytkowników lub specjalnych grup: studentów, pracowników uczelni, osób spoza struktur uczelni, pracowników biblioteki, użytkowników poczynających lub zaawansowanych
- ze względu na różne cele towarzyszące szkoleniu – na szkolenia w celach czysto edukacyjnych lub szkolenia w celach edukacyjno-promocyjnych.

Wśród metod prezentowania treści edukacyjnych na stronach WWW bibliotek, możemy wyróżnić: informacje, instrukcje, lekcje, kursy. Informacje, instrukcje lub treści o charakterze informacyjno-instruktażowym to najczęściej:

- materiały informacyjno-instruktażowe dotyczące użytkowania, niekiedy również współtworzenia, systemu bibliotecznego-informacyjnego
- materiały informacyjno-instruktażowe dotyczące różnych usług świadczonych przez bibliotekę dla różnych grup użytkowników
- informacje o organizowanych w bibliotece lekcjach bibliotecznych, szkoleniach, wycieczkach po bibliotece, wykładach, wystawach, konferencjach
- materiały informacyjne dotyczące praw i obowiązków użytkownika, są to głównie regulaminy bibliotek lub wyciągi z tych regulaminów
- materiały informacyjno-instruktażowe dotyczące kształcenia umiejętności poruszania się w środowisku Internetu
- materiały informacyjno-instruktażowe dotyczące korzystania z elektronicznych baz danych

² R. Sapa, *Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich*, Kraków 2005, s. 76.

- materiały informacyjno-instruktażowe dotyczące posługiwania się informacją, tworzenia bibliografii, pisania prac naukowych
- materiały informacyjno-bibliograficzne z konkretnych dziedzin, nawiązujące do dyscyplin reprezentowanych na danej uczelni
- materiały informacyjne dotyczące innych dziedzin nauki oraz ogólnie kultury i społeczeństwa.

Lekcje i kursy online dostępne na stronach bibliotek dotyczą zazwyczaj tych samych treści, które zawierają elektroniczne lub tradycyjne (drukowane) materiały instruktażowe, ale zastosowanie Internetu daje nowe możliwości aktywnej współpracy z użytkownikiem, a czasem także sprawdzenia jego postępów. Najczęściej mają formę:

- artykułów dostępnych online
- e-learningu
- korespondencji e-mailowej
- telekonferencji
- wykładów online
- wirtualnych wycieczek po bibliotece
- wirtualnych wystaw.

Strona www Biblioteki Jagiellońskiej

Biblioteka Jagiellońska według regulaminu jako biblioteka główna Uniwersytetu Jagiellońskiego pełni zadania usługowe, naukowe i dydaktyczne. Obok gromadzenia, opracowywania i przechowywania materiałów bibliotecznych, wśród podstawowych zadań wymienione są też: obsługa użytkowników, prowadzenie działalności edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej³. W wypełnianiu tych zadań ważną rolę spełnia strona WWW Biblioteki. Na stronie głównej BJ i na jej licznych podstronach znajdziemy⁴:

- informacje o tradycyjnych formach kształcenia prowadzonych przez BJ (wykłady, wystawy, spotkania, wycieczki po bibliotece)
- liczne instrukcje i poradniki podane w formie elektronicznej dotyczące korzystania z BJ, a w szczególności z katalogów BJ
- szkolenia online.

³ Regulamin Biblioteki Jagiellońskiej [online], Biblioteka Jagiellońska [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: http://www.bj.uj.edu.pl/zas/Reg_BJ.pdf.

⁴ Strona WWW Biblioteki Jagiellońskiej [online], Biblioteka Jagiellońska [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: <http://www.bj.uj.edu.pl/>

Informacje

Najważniejsze informacje dotyczące działalności edukacyjnej BJ są zamieszczone na stronie głównej Biblioteki w dziale: Dydaktyka. Są to linki do Poradnika „Biblioteka Jagiellońska dla początkujących” i Serwisu „Vademecum Katalogowania” oraz odsyłacz do informacji o cyklu wykładów Ars Quaerendi. Drugą grupę stanowią informacje (dostępne już na kolejnych podstronach), dotyczące funkcjonowania biblioteki i różnych usług świadczonych przez bibliotekę, dla różnych grup użytkowników w tym informacje o organizowanych szkoleniach, wycieczkach, wystawach czy spotkaniach w BJ.

Ars Quaerendi jest to cykl wykładów prowadzonych w Bibliotece Jagiellońskiej od marca 2005 roku, poświęconych narzędziom i strategiom wyszukiwania w Internecie informacji, głównie bibliograficznej, dla potrzeb naukowych i własnych zainteresowań. Wykłady powtarzane są co miesiąc, od października do maja, stale w tym samym dniu tygodnia, obecnie - w każdą środę. Wykłady mają charakter otwarty, adresowane są do wszystkich zainteresowanych (nie tylko czytelników BJ). Odbývają się w sali konferencyjnej BJ, wejście od ul. Oleandry 3, parter. W roku 2009 odbyły się 54 wykłady, w których uczestniczyło 522 zarejestrowanych osób. Tematyka cyklu stopniowo poszerza się i obecnie obejmuje on 7 następujących wykładów:

1. *Katalogi Biblioteki Jagiellońskiej dostępne w Internecie* – w wykładzie ukazane jest, jak wyszukiwać i zamawiać potrzebne pozycje w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ, jak sprawdzać własne konto czytelnicze w tym katalogu, a także jak wyszukiwać i zamawiać potrzebne książki wydane do 1949 roku.
2. *Wyszukiwanie tematyczne w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ* – w wykładzie ukazane jest jak najskuteczniej szukać w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ publikacji na określony temat, jakie są ogólne zasady wyszukiwania, jak szukać publikacji z poszczególnych dziedzin: filozofii, religii, filologii, historii, geografii i turystyki.
3. *Bibliograficzne bazy danych Biblioteki Narodowej, dostępne w Internecie* – w wykładzie ukazane jest jak wyszukiwać polskie publikacje (książki od 1973 roku, artykuły z czasopism polskich od 1996 roku) oraz jak sprawdzić, czy i gdzie w Polsce jest konkretna książka lub czasopismo zagraniczne.
4. *Zasoby regionalne, edukacyjne i dziedzictwa narodowego w bibliotekach cyfrowych* – w wykładzie ukazane jest, jakie są zasady funkcjonowania i wyszukiwania zasobów cyfrowych w wybranych polskich bibliotekach cyfrowych, m.in. Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej, CBN Polona, Federacji Bibliotek Cyfrowych.

5. *Polskie bibliografie i informatory w Internecie* – w wykładzie ukazane jest jak wyszukiwać informacje w polskich specjalistycznych bazach danych i informatorach w Internecie.
6. *Zagraniczne bibliograficzne bazy danych online, dostępne w UJ* – w wykładzie ukazane jest jak szukać zagranicznej literatury w zagranicznych bazach danych online, jak korzystać z pełnych tekstów artykułów z czasopism zagranicznych.
7. *Strategie wyszukiwania* – w wykładzie ukazane jest jak zacząć poszukiwania literatury na dany temat, jak szukać informacji krok po kroku, jak wykorzystać do tego narzędzia, omówione podczas wykładów 1–7.

W zależności od zapotrzebowania, istnieje możliwość rozszerzenia tematycznego wykładów.

Funkcjonowanie wykładów *Ars Quaerendi* jest przykładem współpracy pracowników z różnych oddziałów biblioteki. Stroną organizacyjną zajmują się pracownicy Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów BJ i oni prowadzą większość wykładów, ale wykładowcami są również pracownicy innych oddziałów. Pracownicy z Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych prowadzą wykłady na temat języka haseł przedmiotowych KABA, pracownicy z Oddziału Wydawnictw Rzadkich i Dokumentów Życia Społecznego – wykłady na temat wyszukiwania informacji w Internecie, pracownicy z Oddziału Udostępniania Zbiorów – wykłady o zagranicznych bibliograficznych bazach danych dostępnych online.

Poradniki i instrukcje

Następną grupę materiałów dydaktycznych dostępnych na stronie WWW BJ, stanowią poradniki i instrukcje dotyczące korzystania z różnych czytelni i katalogów BJ oraz sposobów zamawiania książek. Podane są one zwykle jako dołączone do odpowiedniej podstrony pliki w formacie pdf.

Na stronie Katalogu Komputerowego Zbiorów Bibliotek UJ zamieszczone są ikonki odsyłające do tych informacji i instrukcji. Są to:

- pomoc [?], gdzie znajdują się wszystkie wskazówki potrzebne dla użytkownika katalogu systemu bibliotecznego VIRTUA, a dodatkowo sporządzony przez Bibliotekarzy Oddziału Opracowania Przedmiotowego (OOPZN) poradnik omawiający korzystanie z języka haseł przedmiotowych KABA oraz z tradycyjnych (kartkowych) katalogów rzeczowych BJ
- informacje o Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ [K]
- informacje o zbiorach BJ

- regulamin BJ [S]
- godziny udostępniania
- formularz zamówienia egzemplarza z katalogów kartkowych BJ [F]
- adres do korespondencji w sprawach dotyczących katalogu [@].

Podobnie na stronie Katalogu Podstawowego BJ mamy informacje dotyczące:

- historii katalogu
- zasad ułożenia kart
- instrukcji korzystania z Katalogu Podstawowego BJ.

Informacje te są szczególnie ważne dla czytelników chcących skorzystać z dzieł wydanych przed 1945 rokiem, ponieważ ponad dwustuletnia historia Katalogu Podstawowego BJ wymaga osobnego wprowadzenia, aby można było efektywnie skorzystać z zawartych w nim danych.

Szkolenia online

Kolejną grupę materiałów dydaktycznych dostępnych ze strony WWW BJ stanowią interaktywne poradniki elektroniczne: Poradnik „Biblioteka Jagiellońska dla początkujących” i serwis „Vademecum Katalogowania”.

Poradnik „Biblioteka Jagiellońska dla początkujących” jest to kurs e-learningowy wykorzystujący w pełni możliwości technologii cyfrowej. Poradnik ma pomóc w korzystaniu z Biblioteki Jagiellońskiej - dostarczyć niezbędną wiedzę ogólną o funkcjonowaniu Biblioteki, a także wiedzy szczegółowej dotyczącej zapisów do Biblioteki, szukania w katalogach, zamawiania wyszukanych pozycji, zasad korzystania z czytelni itp. Uzupełnieniem tekstu są liczne zdjęcia, mapki, zrzuty ekranowe oraz krótki film. W poradniku zamieszczono także ciekawostki dotyczące przeszłości Biblioteki.

Poradnik jest przeznaczony dla osób, które nigdy jeszcze nie korzystały z Biblioteki Jagiellońskiej, ale także stali czytelnicy mogą tu znaleźć pożyteczne i ciekawe informacje. Poradnik powstał w wyniku współpracy pracowników Centrum Zdalnego Nauczania UJ i Biblioteki Jagiellońskiej. Jest zamieszczony na prowadzonych przez Centrum Zdalnego Nauczania UJ dwóch uniwersyteckich platformach e-nauczania, są to:

- PEGAZ – platforma udostępniana dla studentów UJ, powstała dla potrzeb dydaktycznych Uniwersytetu. Umożliwia ona prowadzenie zajęć zdalnych, prezentację materiałów dydaktycznych (takich jak strony WWW, prezentacje i filmy edukacyjne) oraz komunikację pomiędzy wykładowcami i studentami (za pośrednictwem forów dyskusyjnych i czatów)

- SMOK – platforma Jagiellońskiego Kampusu Wirtualnego, przeznaczona przede wszystkim do udostępniania kursów otwartych, dostępnych nieodpłatnie dla wszystkich internatów.

Wersja poradnika na platformie PEGAZ pomyślana jest jako e-learningowy kurs przysposobienia bibliotecznego, dlatego w wersji tej istnieje możliwość logowania się na osobiste konto, wysyłania e-maili, wykonania quizów sprawdzających, wypełnienia ankiety ewaluacyjnej, sporządzenia raportów wykorzystania kursu. Wersja SMOK, otwarta dla wszystkich użytkowników, jest przeznaczona głównie do prezentacji materiału dydaktycznego. Platforma PEGAZ została uruchomiona 19 października 2009 r. a platforma SMOK – 4 lutego 2010. Do połowy września 2010 roku na obu platformach zarejestrowało się 1858 osób.

Poradnik „Biblioteka Jagiellońska dla początkujących” jest udanym przykładem współpracy między Biblioteką Jagiellońską a inną jednostką UJ tj. Centrum Zdalnego Nauczania UJ, oraz między poszczególnymi oddziałami BJ. Główną pracę wykonali pracownicy Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów wraz z pracownikami Oddziału Komputeryzacji, ale pomocą merytoryczną, dotyczącą szczegółowych zagadnień, służyli pracownicy pozostałych oddziałów.

Serwis „Vademecum Katalogowania” to kompendium wiedzy potrzebnej do katalogowania różnego typu dokumentów, w ramach programu współkatalogowania w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKat. Stworzony został na potrzeby bibliotekarzy – pracowników oddziałów opracowania zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej, bibliotek wydziałowych i instytutowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Udostępniany jest wąskiemu gronu specjalistów (dostęp ograniczony hasłem) posiadających wiedzę z zakresu katalogowania oraz uprawnienia do współkatalogowania w NUKat. Informacje zawarte w serwisie mają ułatwić pracę osobom wprowadzającym dane bibliograficzne oraz hasła opisu bibliograficznego w formacie MARC21 w systemie VTLS/Virtua. W jednym miejscu, do którego bibliotekarze mają łatwy dostęp, zostały zgromadzone materiały niezbędne do ich codziennej pracy, dotyczące:

- przepisów katalogowania
- pracy w systemie bibliotecznym VTLS/Virtua i możliwości oprogramowania
- zasad współkatalogowania

a ponadto:

- bieżące informacje i ustalenia
- szczegółowe instrukcje
- wykaz przydatnych w pracy stron WWW
- wykaz kontaktów do osób katalogujących
- inne.

Dokumenty zostały odpowiednio dobrane pod względem aktualności oraz użyteczności, uporządkowane (grupy tematyczne) i opracowane. Za pośrednictwem serwisu, katalogerzy mogą również zadawać pytania, zgłaszać swoje uwagi dotyczące funkcjonowania oprogramowania bibliotecznego Virtua oraz informować bibliotekarza systemowego o błędach zauważonych w bazie UJ.

Z analizy strony WWW Biblioteki Jagiellońskiej wynika, że organizacja szkolenia w Bibliotece Jagiellońskiej łączy w sobie formy tradycyjne i nowoczesne. Zmienia się również stosunek do adresatów szkolenia, gdyż zmienia się pojęcie użytkownika biblioteki. Użytkownik dzisiaj to nie tylko bierny odbiorca informacji. Obecnie w odpowiedzi na pytania użytkownika, często nie wystarczy tylko podanie konkretnego faktu czy źródła informacji, ale bibliotekarz musi pełnić rolę nauczyciela i przewodnika wskazującego na sposoby, jak do potrzebnej informacji dotrzeć i jak z niej skorzystać. Bibliotekarz musi zaangażować się w proces kształcenia użytkownika na tyle, aby wypracować u niego postawę samodzielności. Dbłość o podnoszenie poziomu zdolności informacyjnych jest ważna dla każdego rodzaju użytkownika.

Organizacja kształcenia w Bibliotece Jagiellońskiej

W Bibliotece Jagiellońskiej szkolenia skierowane są do użytkowników zewnętrznych i wewnętrznych. W obu przypadkach szkolący może skorzystać ze zorganizowanych lub wolnych form szkolenia.

Dla użytkowników zewnętrznych przewidziano zorganizowane formy szkolenia w postaci lekcji, wycieczek, pokazów.

W roku 2009 dla 79 grup krajowych i dla 21 grup zagranicznych oraz dla 3 osób indywidualnie na specjalne zamówienie, przeprowadzono łącznie 80 lekcji biblioteczných, wycieczek lub pokazów, co dało 1084 uczestników, w tym 892 osób z Polski i 192 osoby spoza granic Polski. Lekcje biblioteczne przeprowadzono w większości dla studentów UJ, ale zdarzały się także dla studentów innych uczelni np.: studentów Papieskiej Akademii Teologicznej, Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, czy Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie. W BJ w zależności od zgłoszonych przez uczestników szkolenia potrzeb, przeprowadza się dwa rodzaje lekcji biblioteczných:

- dla początkujących użytkowników – są to zajęcia o charakterze informacyjnym, mające na celu zapoznanie czytelników z funkcjonowaniem biblioteki, jej strukturą, usługami, zakresem zbiorów, czytelniami i ich księgozbiorami podręcznymi a także z regulaminem biblioteki i prawami czytelnika

- dla zaawansowanych użytkowników – są to zajęcia mające charakter pokazów połączonych z ćwiczeniami, odbywających się na zamówiony temat np.: korzystanie z drukowanych i elektronicznych źródeł informacji, zasady sporządzania bibliografii załącznikowej, itp.

Wycieczki po bibliotece są organizowane dla różnorodnych grup. Są to najczęściej studenci z innych uczelni, pracownicy innych bibliotek, goście zagraniczni, a także uczniowie szkół średnich i inni. Wśród wycieczek zagranicznych w 2009 roku byli studenci z USA, goście z Czech, Izraela, Niemiec, Szwecji. Dla większości wycieczek zagranicznych oprowadzanie po bibliotece połączone jest z pokazem wybranych obiektów ze zbiorów specjalnych lub zwiedzaniem Kliniki Papieru, gdzie demonstrowane są nowoczesne metody odkwaszania papieru.

Kolejne formy kształcenia organizowane w BJ to staże, praktyki, szkolenia. Biblioteka przyjmuje na staże pracowników innych bibliotek polskich i zagranicznych oraz studentów bibliotekoznawstwa na praktyki zawodowe. W roku 2009 przyjęto na staż 7 pracowników innych bibliotek, a na praktyki 14 studentów. Byli to głównie studenci z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ⁵. Stażyści i praktykanci przechodzą szkolenia w kolejnych oddziałach biblioteki, poznając w ten sposób różne aspekty pracy bibliotekarza.

Biblioteka Jagiellońska organizuje także tzw. szkolenie szkolącego, czyli szkolenie dla osób, które następnie przekażą zdobytą wiedzę i umiejętności dalszym osobom. Tak odbywają się np. szkolenia w zakresie katalogowania formalnego i przedmiotowego przeprowadzane odpowiednio przez pracowników Oddziału Opracowania Wydawnictw Ciągłych, Nowych i pracowników Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych na rzecz pracowników bibliotek instytutowych UJ.

Użytkownik zewnętrzny – wolne formy szkolenia

Każdy użytkownik zewnętrzny może skorzystać z wolnej oferty edukacyjnej BJ. Informacje nt. oferty zamieszczone są na stronie głównej BJ. Poza omówionymi wyżej formami należy również podkreślić edukacyjną wartość licznych wystaw organizowanych w BJ, najczęściej związanych tematycznie z aktualnymi wydarzeniami kulturalnymi, rocznicami itd.

Tematy wystaw organizowanych w 2009 roku to:

- Stanisław Pigoń. Warsztat edytora i historyka literatury

⁵ Sprawozdanie roczne Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 2009, złożone na posiedzeniu Senatu UJ 30 czerwca 2010 roku.

- Projekty scenariuszy wystaw (Prace semestralne studentów Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ w roku akad. 2008/2009)
- Architektura zabytkowa w malarstwie Zbigniewa Szczepanka oraz Zygmunta Vogla, Napoleona Ordy i Macieja Stęczyńskiego
- Wystawa wystaw z lat 1982-2008 w Bibliotece Jagiellońskiej
- Neopogaństwo w Polsce
- Beethoven: natura i kultura
- Droga ku wolności
- 75-lecie urodzin Tadeusza Z. Bednarskiego
- Z dziejów najstarszego wydziału Wszechnicy Jagiellońskiej
- 10 lat programu translatorskiego POLAND
- Moda eska w XIX i na początku XX wieku
- Bitwa o Arnhem
- Lettera – Kraków 2009 – znak i litera
- Pokaz skarbów dla uczestników Kongresu Kultury Polskiej
- Wyszliśmy z NZS. Działalność kulturalna NZS w latach osiemdziesiątych
- Nie zapomnijcie naszej śmierci, nie dajcie jej zmarnować. Sonderaktion Krakau w kulturze pamięci Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Juliusz Słowacki w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej.

Interesującą propozycją BJ w dziedzinie edukacji kulturalnej są też cykle spotkań w ramach Salonu Literackiego „Jagiellonka”. Spotkania dotyczą promocji nowych, ciekawych książek, są też okazją do poznania twórców, w ramach spotkań autorskich. W pierwszym półroczu 2010 r. odbyły się następujące spotkania:

- Promocja książki *„Krakowskim szlakiem Fryderyka Pautscha”* autorstwa Zofii Bednarskiej i Tadeusza Z. Bednarskiego
- Promocja książki *„Mistrz Teofil Ociepka”* autorstwa Seweryna A. Wiślickiego
- Naszyjnik królowej a sprawa polska, czyli skąd się wziął Chopin. Promocja książki Piotra Mysłakowskiego i Andrzeja Sikorskiego *Fryderyk Chopin. Korzenie*
- Promocja albumu *Banderia Prutenorum*.

Istotną rolę w wolnej ofercie edukacyjnej Biblioteki pełnią liczne drukowane materiały dydaktyczne dostępne we wszystkich oddziałach Biblioteki. Zawierają one podstawowe informacje o bibliotece, jej zasobach oraz o sposobach ich wyszukiwania i udostępniania. Są to np.: *Biblioteka Jagiellońska – Informator*, *Podręczna instrukcja korzystania z Komputerowego katalogu zbiorów bibliotek UJ*, *Wyszukiwanie przedmiotowe w Komputerowym katalogu zbiorów bibliotek UJ według języka haseł przedmiotowych KABA*. Są to

materiały kompatybilne z poradnikami i instrukcjami dostępnymi w formie elektronicznej na stronie WWW Biblioteki.

Użytkownik wewnętrzny

Szkolenia wewnętrzne dla indywidualnych pracowników BJ, mają na celu wprowadzenie pracownika w organizację całej biblioteki, przez poznanie zadań wykonywanych w poszczególnych oddziałach i zrozumienie zasad współpracy pomiędzy oddziałami. Odbycie szkolenia wewnętrznego w BJ jest jednym z warunków awansu zawodowego na starszego bibliotekarza. W roku 2009 szkolenie wewnętrzne odbyło 7 pracowników BJ.

Drugą konieczną dla awansu formą szkolenia zawodowego jest odbycie miesięcznego stażu w innej bibliotece naukowej. W 2009 roku staże takie odbyło 4 pracowników BJ. Były to staże w następujących bibliotekach: Biblioteka AGH, Biblioteka Główna Akademii Sztuk Pięknych, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie oraz Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego.

Nowością w szkoleniach wewnętrznych prowadzonych w BJ są szkolenia prowadzone dla dobranej według określonych kryteriów grupy bibliotekarzy, np. w 2008 roku odbyło się szkolenie opracowywania przedmiotowego w języku haseł przedmiotowych KABA przeprowadzone przez pracowników Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych dla pracowników zbiorów specjalnych. W październiku 2010 roku rozpoczął się nowy dwudniowy program warsztatów szkoleniowych, specjalnie dla bibliotekarzy UJ pracujących w Zintegrowanym Systemie Bibliotecznym VTLS/Virtua. Dzień pierwszy szkolenia obejmuje dwa zagadnienia:

- zintegrowany System Biblioteczny VTLS/Virtua – jest to przedstawienie pojęć: OPAC, katalog, klient Virtua
- wprowadzenie do katalogowania.

Dzień drugi obejmuje kolejne dwa zagadnienia i są to:

- opis bibliograficzny – zagadnienia podstawowe
- Zintegrowany System Biblioteczny VTLS/Virtua – tryb pracy, ćwiczenia praktyczne, a w tym: organizacja pracy w NUKAT oraz przydatne funkcje systemu.

W szkoleniu wewnętrznym poza przekazywaniem informacji i zajęciami praktycznymi prowadzonymi przez szkolącego bibliotekarza, wykorzystuje się również wolne formy szkolenia takie jak: udział bibliotekarzy w wykładach AQ, korzystanie z elektronicznego serwisu „Vademecum Katalogowania”, uczestnictwo w wystawach organizowanych przez Oddział Organizacji Wystaw, czy udział w pokazach organizowanych przez poszczególne oddziały biblioteki np. Klinikę Papieru, Oddziały Zbiorów Specjalnych.

Istotnym elementem podnoszenia kwalifikacji, szczególnie dla pracowników Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów, jest uczestnictwo w prezentacjach, szkoleniach i spotkaniach informacyjnych dotyczących elektronicznych baz danych, np. w sierpniu 2010 r. odbyło się szkolenie online w formie telekonferencji, dotyczące zasobów na platformie Web of Knowledge. Ważnym sposobem na podnoszenie kwalifikacji jest udział bibliotekarzy w konferencjach na tematy zawodowe, w różnych kursach doskonalących, studiach podyplomowych itd. Ten typ szkolenia zależy w dużej mierze od osobistego zaangażowania i chęci pracownika, niemniej stworzenie odpowiedniej, wspierającej ambicje pracowników atmosfery, przyczynia się do rozwijania w bibliotece kultury uczenia się, zgodnej z założeniem, że biblioteka to instytucja nauczająca i ucząca się.

Ogólny schemat organizacji kształcenia w Bibliotece Jagiellońskiej

Użytkownik zewnętrzny		Użytkownik wewnętrzny
zorganizowane formy szkolenia	wolne formy szkolenia	zorganizowane i wolne formy szkolenia
<ul style="list-style-type: none"> • lekcje biblioteczne • wycieczki po bibliotece • staże • praktyki • wykłady AQ • pokazy zbiorów specjalnych • wystawy • Salon Literacki „Jagiellonka” 	<ul style="list-style-type: none"> • indywidualne informacje i porady (ustne i elektroniczne) • Biblioteka Jagiellońska dla początkujących (e-learning) • wykłady AQ • pokazy zbiorów specjalnych • wystawy • Salon Literacki „Jagiellonka” 	<ul style="list-style-type: none"> • szkolenia wewnętrzne (indywidualne) • warsztaty szkoleniowe (grupowe) NOWOŚĆ • staże w innych bibliotekach • Vademecum katalogowania (online) • wykłady AQ • pokazy zbiorów specjalnych • wystawy • Salon Literacki „Jagiellonka”

Podsumowanie

Przedstawiając formy organizacji kształcenia użytkowników w Bibliotece Jagiellońskiej wskazano, że nowoczesne technologie nie wypierają tradycyjnych form szkoleń lecz je uzupełniają. Omawiając tradycyjne i nowe formy organizacji kształcenia, zwrócono szczególną uwagę na rolę strony WWW Biblioteki. Strona internetowa Biblioteki Jagiellońskiej jest miejscem gdzie łączą się tradycyjne i nowe formy edukacji biblioteczej. Dostarcza ona po pierwsze informacji o możliwościach skorzystania z tradycyjnych form szkolenia tj. udziału w lekcjach bibliecznych, wycieczkach, wykładach, praktykach, wystawach oraz daje dostęp do nowoczesnych form kształcenia takich jak kursy e-learningowe, czy wewnętrzny serwis społecznościowy jakim jest „Vademecum Katalogowania”.

Strona WWW biblioteki akademickiej jest pomocą umożliwiającą realizację tradycyjnych i nowych zadań biblioteki. Staje się ona pomostem między biblioteką a uniwersytetem, a także pełni bardziej uniwersalną funkcję łącznika między światem nauki a całym społeczeństwem.

Przy omawianiu nowoczesnych form kształcenia, podkreślono, że do ich przygotowania potrzebna była współpraca między poszczególnymi oddziałami Biblioteki a także pomiędzy Biblioteką a odpowiednimi jednostkami Uczelni.

Dobrze zaprojektowana i zorganizowana edukacja użytkowników stanowi obecnie najważniejszą część działalności biblioteki akademickiej. Biblioteki te mają za zadanie kształtować umiejętność sięgania do odpowiednich źródeł informacji, następnie dawać przygotowanie do efektywnego i etycznego posługiwania się zdobytą informacją. Mają jednocześnie podnosić umiejętności uczenia się i promować uczestnictwo w kształceniu ustawicznym. W ten sposób biblioteki akademickie mogą istotnie przyczynić się do tworzenia społeczeństwa informacyjnego.

Bibliografia

1. Bułat B., *Współpraca Biblioteki Jagiellońskiej ze środowiskiem naukowym i studentami Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie „Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych”*, III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, 25–27 czerwca 2008, materiały konferencyjne, Łódź 2008, s. 335–351.
2. *Pedagogika biblieczna w społeczeństwie informacyjnym*, pod red. M. Majewskiej i M. Walczaka, Warszawa 2006.
3. Prokop-Kacprzak A., *Ars Quaerendi, czyli sztuka wyszukiwania informacji bez tajemnic*, [w:] *Zarządzanie informacją w nauce*, pod red. D. Pietruch-Reizes, Katowice 2008, (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; nr 2620) s. 188–195,

- także: [online], Śląska Biblioteka Cyfrowa [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16624&dirids=1>
4. Regulamin Biblioteki Jagiellońskiej [online], Biblioteka Jagiellońska [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: http://www.bj.uj.edu.pl/zas/Reg_BJ.pdf
 5. Sapa R., *Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich*, Kraków 2005.
 6. Sprawozdania roczne kierowników oddziałów BJ za 2009 [online], Biblioteka Jagiellońska [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: http://mixer.bj.uj.edu.pl/tel/inf_2009sprawozdania.htm.
 7. Strona WWW Biblioteki Jagiellońskiej [online], Biblioteka Jagiellońska [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: <http://www.bj.uj.edu.pl/>
 8. Zybert E.B., *Edukacyjne funkcje bibliotek w świetle rozważań na forum międzynarodowym* [online], „Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna, SBP” [dostęp: 02.09.2010], dostępny w World Wide Web: <http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/dokumenty/jarocin7.pdf>.